

Göteborg, 21 mars 2014

Att:

Svenska Kraftnät
Charlotte Norrlander
Box 1200
172 24 SUNDBYBERG

Naturskyddsföreningarna i Ale, Kungälv, Lerum, Stenungsund och Trollhättan samt Naturskyddsföreningens länsförbund i Bohuslän och Norra Älvsborgs gemensamma synpunkter på samrådsunderlag för planerad 400 kV-ledning mellan stationerna Skogssäter och Stenkullen, dnr 2012/1167.

Ovanstående kretsar och länsförbund av Naturskyddsföreningen har tagit del av Svenska Kraftnäts inbjudan den 21 januari 2014 till samråd i rubricerade ärende med samrådsunderlag.

Naturskyddsföreningarna i Ale, Kungälv, Lerum, Stenungsund och Trollhättan samt Naturskyddsföreningens länsförbund i Bohuslän och Norra Älvsborg har tidigare lämnat synpunkter på Svenska kraftnäts samrådsunderlag daterat januari 2013. Dessa synpunkter lämnades den 22 mars 2013. Sammanfattningsvis framfördes stark kritik mot föreslagna ledningssträckor, föreslagen teknik för ledningarna och det bristfälliga samrådsunderlaget.

Synpunkter på kompletterande ledningssträckor lämnades av ovan nämnda Naturskyddsföreningar i en skrivelse 28 november 2013. Sammanfattningsvis yrkade naturskyddsföreningarna i första hand att Svenska kraftnät ifrågasätter behovet av den nya förbindelsen Skogssäter-Stenkullen, i andra hand utreder alternativa utföranden av ledningen och i tredje hand utreder dragning av den nya ledningen längs befintliga ledningar.

Allmänna synpunkter

Vi konstaterar att Svenska kraftnät uppenbarligen inte tar hänsyn till inkomna synpunkter, varför dessa samråd framstår som tomma formaliteter i en skendemokratisk process. Vi vill ändå sammanfattningsvis framföra följande synpunkter på projektet:

- Behovet av den nya ledningen är oklart och bygger på prognoser om en samhällsutveckling som inte är hållbar.
- Föreslagen ledningsdragning är oacceptabel med hänsyn till påverkan på naturvärden, kulturvärden, landskapsbild och friluftsliv.
- Den nya ledningen bör utföras som markförlagd kabel.

- Samrådsunderlaget framstår som ”riggat” för att projektet ska kunna genomföras i enlighet med Svenska kraftnäts egna intentioner. Detta intryck stärks av erfarenheterna av det nyligen genomförda projektet Stenkullen-Lindome, där Svenska kraftnät inte beaktade externa synpunkter. Svenska kraftnät har inte tagit till sig synpunkter om naturvärden som tillsänts dem i förra samrådsskedet, och att dessa måste beaktas och presenteras i det aktuella samrådsunderlaget. Hanteringen av samrådsprocessen är så allvarlig att vi anser att samrådsprocessen måste tas om.

Behovet av nya elförbindelser

Utbyggnaden av elförsörjningen baseras idag på grundförutsättningen om fortsatt ökad energiförbrukning. Samtidigt ökar effektiviteten och det finns stora marginaler för fortsatt effektivisering. Moderna maskiner, ny belysningsteknik, bättre isolering mm minskar energibehovet.

Fortsatt ökat resursuttag som följd av ekonomisk tillväxt är långsiktigt omöjligt med hänsyn till planeten Jordens fysiska begränsningar. Mot den här bakgrunden bör all planering inriktas på anpassning efter tillgångarna, inte fortsatt obegränsad tillväxt. Detta gäller givetvis även Svenska kraftnät och planeringen av elförbindelser.

Utbyggnad av vindkraft, bättre utnyttjande av spillvärme och tillvaratagande av solenergi med solceller och solfångare m.m. ger sammantaget betydande energitillskott, som till viss del kan ersätta storskaliga anläggningar baserade på fossila energikällor inklusive kärnkraft. De förnybara energikällorna kan utnyttjas lokalt, utan behov av allt mera omfattande elöverföring med långa 400 kV-ledningar.

Svenska kraftnät motiverar den nya elförbindelsen Skogssäter-Stenkullen med omfattande utbyggnad av vindkraftsproduktion och överföring till/från Norge. Denna motivering framstår som dåligt underbyggd i kategorin ”greenwash”. Motivet för storskalig överföring till/från Norge avser sannolikt vidare transfer söderut i Europa. Detta tänkande, baserat på storskalig expansion av elanvändning och elnät går helt emot ovan beskrivna behov av anpassning till långsiktig hållbarhet och lokal energiförsörjning.

Mot denna bakgrund ifrågasätter vi den planerade utbyggnaden. De av Svenska kraftnät förordade dragningarna innebär därutöver stora, oacceptabla ingrepp och negativa konsekvenser för landskap, natur och friluftsliv.

Erfarenheter från utförandet av förbindelsen Stenkullen-Lindome

Under 2011-2012 utfördes den nya 400 kV-ledningen Stenkullen-Lindome genom bland annat Härskogens friluftområde, till stor del i av motsvarande projekt tidigare orörda skogsområden. Byggandet av denna ledning bör kunna användas som aktuell referens för inverkan vid utförande av stora kraftledningar idag.

Samrådsunderlaget för den nu aktuella förbindelsen Skogssäter-Stenkullen ger intrycket att den färdiga kraftledningen utgörs av glest stående stolpar med ledningar över mellanliggande orörda områden, där enda ingreppet mellan stolparna är att skogen har ersatts av öppen mark med gräs, buskar, stenhällar etc. Verklighetens utförande i Härskogen innebar byggande av makadamvägar för tunga transporter, inte bara fram till ledningsgatan på tidigare befintliga

småvägar, utan i stor utsträckning nya vägar utmed ledningsgatan. Omfattande sönderkörning av marken förekom också. Utmed en kraftledning som byggts på detta sätt kommer samrådsunderlagets idylliska bilder aldrig att återskapas.

Mot bakgrund av erfarenheterna i Härskogen anser vi att Svenska kraftnät medvetet vilseleder ifråga om ledningsbyggets naturpåverkan. Dragning av ny 400kV-ledning genom i huvudsak oexploaterade skogsområden och jordbrukslandskap med ställvis mycket höga naturvärden ger betydande och oacceptabel naturpåverkan. Istället bör eventuella nya luftledningar i största möjliga utsträckning byggas utmed tidigare ledningar och i områden som i utgångsläget är lättare nåbara med befintliga vägar.

Förutsättningarna för markkabel

Svenska kraftnät har konsekvent och kategoriskt tillbakavisat förslag om utförande som markkabel med motiven högre kostnad och sämre driftsäkerhet. Det finns anledning att ifrågasätta ett sådant kategoriskt avfärdande av markkabel, något som framgår av följande citat ur artikeln ”Vindkraft vinst för miljön och elköparna” (Göteborgs-Posten 2014-02-09) av Göran Sidén, universitetslektor, elkraftteknik, Högskolan Halmstad och Jonny Hylander, professor, förnybar energi, Högskolan Halmstad.

”Nya kraftledningar på land förutsätter att man använder den senaste och miljövänligaste tekniken, markförlagda högspänningskablar för likström, HVDC. Att bygga luftledningar är föråldrat och medför många problem. En av bränderna i Norge senaste tiden orsakades av gnistor från en felaktig luftledning. Nya luftledningar bör därför inte tillåtas.”

Det sker uppenbarligen en avsevärd utveckling av tekniken för överföring i markkabel, vilket Svenska Kraftnät måste ta i beaktande.

I avvägningen mellan kostnader och miljöpåverkan bör högre kostnad kunna accepteras för att undvika skador på natur och miljö som inte kan återskapas. Svenska kraftnät tycks i detta avseende ensidigt prioritera låg kostnad.

Mark- och/eller vattenlagda kablar är det enda alternativet som kan förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Mark- och/eller vattenlagda kablar ger följande fördelar:

- Påverkar naturvärdena och landskapsbilden minimalt
- Mindre negativ påverkan på skogsbruk och jordbruk och på kultur- och fritidsaktiviteter
- Mindre känslighet för stormar, is, snö o dyl.
- Marken kan användas för andra ändamål
- Mindre underhåll genom att ledningsgatorna inte behöver kontrolleras och åtgärdas
- Inga ljudstörningar

- Mindre kostnader för inköp av fastigheter inom skyddszon
- Ger mindre hinder för nybyggnation
- Nya lätta och robusta HVDC kablar kan läggas kostnadseffektivt och med mindre miljöpåverkan både på land och i vatten, enligt ABB.¹
- ABB:s uppfattning är att alternativet nedgrävd kabel, från ett social-ekonomiskt perspektiv, skapar en win-win-situation för både konsumenten och producenten.

Samråd

Vi noterar med förvåning att samrådsredogörelsen (2013-06-25) för det tidigare samrådet inte ingår i det nu redovisade underlaget för det fortsatta samrådet. Visserligen kan med viss fantasi samrådsredogörelsen hittas på Svenska kraftnäts hemsida, men det borde ha varit självklart att på hemsidan samla allt underlag för fortsatt samråd. Samrådsredogörelsen innehåller skoningslös kritik mot projektet. Det kan ifrågasättas om Svenska kraftnät avsiktligt vill undanhålla kritiken och på så sätt manipulera samrådsprocessen i miljökonsekvensbeskrivningen.

I det nu aktuella samrådsunderlaget daterat februari 2014 omnämns tidigare samråd helt kort i avsnitt 2.1.1 utan någon som helst redovisning av vilka synpunkter som framkommit vid samråden.

Svenska kraftnäts redigerade, men ändå omfattande, sammanfattning av framförda synpunkter redovisar en entydig bild av ilska, frustration, oro och bestörtning över projektet. Ändå har Svenska kraftnät förmodligen dämpat ner mera uttryckligt aggressiva kritiska synpunkter. Detta gäller i stort sett oavsett föreslagna alternativa ledningssträckor med av Svenska kraftnät föreslaget tekniskt utförande, d.v.s. luftledning. Om inte hela projektet ska komma att uppfattas som ett odemokratiskt övergrepp på befolkningen i det berörda området måste Svenska kraftnät rimligen ompröva förutsättningarna för projektet.

Kapitel 5 i samrådsredogörelsen utgör Svenska kraftnäts defensiva försvar för att inte ta hänsyn till samrådssynpunkterna. Fortsatt obenägenhet att anpassa projektet efter kritiken måste rimligen betecknas som total okänslighet och maktfullkomlighet i förhållande till dels medborgarna men också mot lagstiftningens krav på samrådsprocess. Svenska Kraftnät borde beakta innovativa alternativa lösningar istället för att enbart och envist hänvisa till konventionella tekniska lösningar för att uppfylla gällande regelverk.

---

¹ <http://new.abb.com/systems/high-voltage-cables/cables/hvdc-extruded-cables/hvdc-underground-cables>

Specificerade yttranden på ledningsgradningar uppdelade per krets/kommun:

Ale

Svenska kraftnät har inte tagit till sig synpunkterna om att de naturvärden som finns i Ale kommuns naturvårdsprogram och i inventeringar som tillsänts dem i förra samrådsskedet, måste beaktas och presenteras i de samrådsunderlag som produceras. Inga av dessa naturvårdsobjekt finns med i samrådsunderlaget från februari 2014.

På informationsmöte 2013-02-06 framförde en av våra medlemmar kritik mot Svenska kraftnät för att inte ha brytt sig om att inhämta kunskap om naturvärdena inom Ale kommun på annat sätt än att hämta en del, men inte all, adekvat information från länsstyrelsens Informationskarta. Man hade heller inte tagit del av Ale kommuns naturvårdsprogram från 2007, Artportalen eller några uppgifter om de limniska värdena i de sjöar och vattendrag som kunde påverkas av en kraftledningsdragning. Samma kritik framgick av vår klubbmedlems eget skriftliga yttrande 2013-03-22. Även i Ale kommuns yttrande över samrådsunderlaget från januari 2013 framgår denna brist. Vår ovan nämnda klubbmedlem lämnade i samband med sitt yttrande också omfattande inventeringsresultat från naturinventeringar gjorda i Alefjällsområdet under de senaste 6 åren. Såväl kartor och bilder som fullständiga artlistor med en rad mindre allmänna, sällsynta, fridlysta och rödlistade arter liksom signalarter ingick i inventeringsrapporterna. De flesta av naturvärdesobjekten i denna redovisning utgjordes av nord- och östvända skogsbranter med höga eller mycket höga naturvärden. Flera av objekten låg inom utredningskorridorerna.

Trots detta finns varken naturvärdesobjekten från Ale kommuns naturvårdsprogram eller de områden som vår medlem lämnat uppgift om med i Svenska kraftnäts nya samrådshandling från februari 2014. Inte heller nämner Svenska Kraftnät på samrådsmötet i Alafors 2014-02-05 dessa uppgifter, utan vidhåller istället vikten av att alla lämnar in synpunkter och uppgifter om del lokala förhållandena.

Vi anser att detta med all tydlighet visar hur Svenska kraftnät genomför samråd på ett sätt som strider mot lagstiftningen. Processen ska vara transparent, så att alla kan ta del av vad andra har tyckt och alla inkomna uppgifter som är väsentliga för projektet ska tas tillvara och redovisas i samrådsunderlagen. Utelämnandet av denna typ av inkomna faktauppgifter kommer med en sådan hantering inte till myndigheternas kännedom, vilket kan leda till att t ex länsstyrelsen och andra kan missa viktiga inlägg i sina yttranden.

Ovannämnda hantering i samrådsprocessen är så allvarlig att Naturskyddsföreningen i Ale anser att samrådsprocessen måste tas om.

Synpunkter på ledningssträckningen i stort.

Trots samrådsredogörelsens brister, framgår ändå tydligt att flera av remissinstanserna, däribland flera av kommunerna, har påtalat bristen av att Svenska kraftnät inte utrett ett alternativ som i sin helhet går öster om Göta älv ända upp till Trollhättan. Detta för att undvika intrång i de höga bevarandevärden som förekommer på Bredfjället och i Svartedalen.

Naturskyddsföreningen i Ale är av samma uppfattning, men en sådan sträckning får inte gå så långt österut att Risvedens höga natur- och rekreationsvärden skadas, vilket skulle ske om man följde 400 kV-ledningen som går öster om Kollanda mosse och tangerar Risvedenreservatet. Däremot kan vi se möjliga linjeföringar som på långa sträckor följer mindre kraftledningar både genom Ale och Lilla Edets kommuner. Genom att dra ledningen i sin helhet öster om Göta älv mellan Stenkullen och Trollhättan slipper man inte bara ingreppen i Svartedalens och Bredfjällets höga naturvärden, utan även ytterligare negativa konsekvenser för natur- och kulturvärdena vid Tjurholmens naturreservat och Äskekärrens strandängar (viktiga för flyttfåglar).

Svenska kraftnät är generellt sett dåliga på att motivera de linjeval man gjort och varför dessa är bättre än de linjeval man förkastat. När det gäller ovannämnda fråga om att gå öster om Göta älv genom Lilla Edets kommun, kan vi dock utläsa att detta alternativ valts bort eftersom man inte vill korsa ett par andra kraftledningar. Man häpnar över Svenska kraftnäts brist på samhällsansvar när man är beredd att spolia höga skyddsvärden väster om Göta älv av denna anledning. Att korsa ledningar är inte något unikt, det finns teknik för detta som Svenska kraftnät själva redovisar.

Synpunkter på ledningssträckningen genom Ale kommun.

Den av Svenska kraftnät föreslagna ledningssträckningen genom Ale kommun passerar många värdefulla och känsliga områden, vilket gör sträckningen oacceptabel. Här nedan räknas endast områden med minst klass 2 upp. Ett antal klass 3-objekt förekommer också inom kraftledningskorridorerna.

Tjurholmens södra spets och Äskekärrens strandängar (klass 1 och av riksintresse för naturvård och friluftsliv)

Naturreservat (Tjurholmen) och stor och värdefull betad sötvattenstrandäng i ett av våra viktigaste flyttfågelstråk i inlandet. Lokal med intressant flora och en av de viktigaste grod- och kräldjurslokalerna längs älven.

Ädellövskog vid Häljered (nyckelbiotop, klass 2-objekt och av riksintresse för naturvård och friluftsliv)

Ekdominerad lövskog med lind, alm, ask, rönn och sälg. Förekomst av gullpudra, blåsippan, storrams, skogsbingel, jaguarfläck, spillkråka m fl. arter.

Ekskog vid Häljered (klass 2 och av riksintresse för naturvård och friluftsliv)

Ekskogsområde med grova ekar och stora bestånd med storrams. Förekomst av klippfrullania och mjölig knopplav.

Stort orört lövskogsområde vid Furulund (Nyckelbiotop och klass 2-objekt)

Ek dominerar med inslag av asp, ask, lönn och rönn. Bergbranter och lodytor samt fina utsiktsplatser. Stora sociala och biologiska värden. Förekomst av lundarv, rostfläck, ekskin, korallav, västlig hakmossa, klippfrullania och glänsande rostfläck.

Ek- och hassellund vid Älebräcke (klass 2)

Relativt ovanlig naturtyp i kommunen. God förekomst av tickor och marksvamp. Av betydelse för fågellivet. Stor betydelse för landskapsbilden. Förekomst av kattuggla, ormvråk, lundelm, liten ärgmossa och fällmossa.

Sköldsån och dess biflöden (riksintresse för naturvård och klass 1-område)

Lövskogsbevuxen bäckdal med stor trädslagsvariation. Flera rödlistade fiskarter och vattenberoende fågelarter. Förekomst av bl. a. lax, havsöring, havsnejonöga, bäcknejonöga, fiskarten asp, färna, strömstare, forsärla, kungsfiskare och flodnejonöga.

Risheds ängar och lövskogar (naturreservat och klass 1-objekt)

Slätter och betesmarker med naturlig fodermarksflora samt en sekundär lövnaturskog med stor trädslagsinblandning och gamla och grova träd, rikligt med död ved mm. Rik fågelfauna med flera rödlistade arter. Noterade arter är bl. a. ormbär, nordlundarv, trubbfjädermossa, blåsippan, bäckbräsma, strutbräken, buskstjärnblomma, korallav, rostfläck, lunglav, fällmossa, grov fjädermossa, rävticka, skogsduva, mindre hackspett, nötkråka, bivråk, svinrot, darrgräs, gullviva, gullpudra, havsöring, elritsa, forsärla och bivråk.

Kulle med krumma, senvuxna ekar vid Åsen (klass 2 och ett naturvärde)

Rikligt med fällmossa, klippfrullania, grynig lundlav, barkkornlav och korallav.

Lövskog vid Hästhagen (klass 2 och naturvärde)

Bergrygg med gammal krattek samt en igenväxande hagmark. Sumpskog. Noterade arter är bl. a. fällmossa, klippfrullania, nattviol, ormvråk och korallav.

Ekhage vid Gurentorp (klass 2)

Öppen hagmark med inslag av medelgrov ek. Kulturhistoriska spår. Noterade arter är bl. a. slättegubbe, nattviol, blåsuga, ängsvädd och revfibbla.

Betad skog vid Björbäck (klass 2 och naturvärde)

Bra exempel på äldre skogsbeta. Stenmurar och andra kulturhistoriska spår. Noterade arter är bl. a. klippfrullania, fällmossa, korallav och barkkornlav.

Anfastebo naturreservat (naturreservat och delvis naturvärde inom korridoren, klass 3 inom korridoren)

I den västra delen av området är landskapet varierat med åkrar och hagmarker i anslutning till bebyggelsen. Här förekommer också dungar och bryn med ädellöv, betad ekskog, björkhagar och ett antal gamla före detta hamlade almar. Ett flertal stora, välbevarade stengärdesgårdar och odlingsrösen finns inom området. Särskilt noterade arter i naturreservatet är korallav, kattuggla, fiskgjuse, grov fjädermossa, stor revmossa, blåfliksmossa, långfliksmossa, vågig sidenmossa med kapslar, m fl.

Holmetången inkl. Brandtickelokalen (klass 2, numer nyckelbiotop)

Relativt orört skogsområde med många intressanta arter. Inom området ingår bl. a. en nordvärd brant och en höjdrygg med naturskog (Brandtickelokalen). I Brandtickelokalen, som utgör den östra delen av området, har ett 290-tal arter noterats, däribland brandticka (på många lågor), blodsopp, smal svampklubba, blekviolett spindelskivling, violspindel-skivling, broskkrös, dropptaggsvamp, kantslöjkskivling, sotrisika, barkhätta, gullnavling, stinkmussling, brunskinn, ringskråling, pulverticka, blåmossa, långfliksmossa (mycket rikligt), västlig hakmossa, vågig sidenmossa (rikligt med kapslar), korallav, havstulpanlav, stjärtmes, mindre hackspett, spillkråka, tjäder, kattuggla och nattskärpa.

I den västra delen av området har bl. a. stor svampklubba noterats.

Kvarnedalen (klass 2)

Östvärd bergbrant med lav- och mossbevuxna ekar. Nedanför branten ligger en blöt, skogsbevuxen mosse. I söder ligger kvarndammar och nedströms dammarna rinner ett vattendrag med grus- och stenbottnar. Vattendraget kantas av klibbal med socklar. Rikligt med döda träd och högstubbar. Bland noterade arter märks bl. a. klippfrullania, koralllav, rostfläck och platt fjädermossa.

Björjsjöflugget (riksintresse för friluftsliv, klass 3, naturvärde, dock med värden som motsvarar en nyckelbiotop)

Nordostvärd brant, ett högt och vackert vattenfall samt mader vid Björjsjön. Uppemot 200 arter har noterats inom objektet, däribland sotriska, västlig rostticka, bittermandelkremla, ringskräling, klippfrullania, blåmossa, långfliksmossa, vågig sidenmossa (med sporkapslar), västlig hakmossa, gammelgranlav, koralllav, havstulpanlav, blåsippa, lind, svartbräken (rel. rikligt), drillsnäppa, trana, mård, vanlig padda (lekplats i sjön), åkergroda (lekplats i sjön), vanlig groda (lekplats i sjön) och bäver.

Naturskyddsföreningen i Ale anser att en luftledning genom nu utpekade korridorer ger oacceptabelt stor skada på natur-, kultur- och rekreationsvärden men också på landskapsbilden. Dragningen av en luftledning i dessa korridorer skulle också innebära att höga skyddsvärden i angränsande kommuner omintetgörs eller skadas allvarligt. Vi motsätter oss därför en sådan kraftledning.

Om samhället mot förmodan skulle acceptera en luftburen ledning mellan Skogssäter och Stenkullen, anser föreningen att ledningen gör minst skada genom att gå utmed befintliga ledningar i korridor från Gråbo och öster om Stora Lövsjön och Kroksjön för att därefter gå norr om gården Slättebacken och vidare mot Björbäck. Denna korridor har av Svenska kraftnät i senaste samrådsunderlaget valts bort från Gråbo och upp till Slättebacken med motiv som inte kan anses acceptabla. Främst är det de höga naturvärdena i Lerums kommun inom korridor J som gör denna korridor till ett sämre alternativ, men även inom Ale kommun är alternativ J ett sämre alternativ, oavsett om ledningen skulle dras väster eller öster om Björjsjön eller söderut från Slättebacken. Den allra sämsta dragningen skulle vara att gå från Slättebacken och söderut i den östra delen av korridoren och därmed spoliera värdena i Brandticklelokalen. Att dra ledningen i den nya smala korridoren väster om Björjsjön skulle vara ett sämre alternativ från natur-, kultur- och rekreationssynpunkt än att dra ledningen förbi Vårekullen och öster om Björjsjödal, men detta förutsätter att ledningen dras på ett från naturvårdssynpunkt bästa sätt genom denna korridor.

Med en dragning av ledningen norr om Slättebacken och genom den västra delen av naturreservatet Anfastebo, krävs en kompensationsåtgärd för intrånget i naturreservatet. Naturskyddsförening i Ale föreslår att mark köps in i en annan angränsande del till naturreservatet, där naturvärdena är höga, och införlivar denna mark till naturreservatet.

För att undvika intrång i Svartedalen och Bredfjället, men också för att undvika de skador som skulle uppkomma i kommunens västra del inom korridor I, föreslår vi att kraftledningen, om den mot förmodan skulle bli luftburen, ansluts till den befintliga kraftledningsgatan för den regionala kraftledningen som går strax öster om Sandliden.

Därför föreslår Naturskyddsföreningen i Ale att den nya 400 kV-ledning samför läggs med den regionala kraftledningen i befintlig kraftledningsgatan som vid behov får breddas ända upp till kommungränsen i norr.

Kungälv

Göta älv med strandområden har pekats ut som riksintresse för både naturvården, kulturvården (delvis) och friluftslivet. Häckfågelfaunan i älvdalen är sammantaget relativt rik.

Ledningsdragningen passerar Göta älv i omedelbar närhet till Tjurholmen som längst i söder har vidsträckta, tidvis översvämmade, betade strandängar och vassar som är fågelrika marker och naturreservat. De betade strandängarna, vassarna och alsnåren mittför holmen, på Kungälvssidan, har också ett rikt fågelliv. Vintertid kan man få se havsörnar, fjäll- och ormvråkar och andra rovfåglar i området.

Under flyttningstiderna sträcker och rastar flockar av sångsvanar, grågäss, tranor, gulärlor, tofsvipor, beckasiner, brushanar och andra vadare. På strandängarna häckar både tättingar och vadare som gräshoppsångare, gulärta, rödbena, tofsvipa och enkelbeckasin. Från al- och videsnåren hörs näktergalen och rosenfinken på senvåren och längs vassarna jagar den bruna kärhöken. Från vassar och sumpar ljuder olika sångare. Vissa år kan man även få höra småfläckig sumphöna i vassen och kornknarrrens säregna läte från fuktängarna en stilla försommarskväll i området.

Tjurholmen - Häljered betraktas som en internationellt viktig rastplats för sångsvan (enl. Länsstyrelsen).

Luftburna ledningar här kommer att medföra en katastrof för många fåglar, bl.a. för de som finns utpekade i Natura 2000-område ”SE0520035 Göta älv-Nordre älvs dalgång”, då de kommer att krocka med ledningarna. Fåglarna har mycket att ta hänsyn till när de flyger. De kan inte bara titta framåt utan måste orientera sig i terrängen och hålla utkik efter ett lämpligt näringsställe och kanske efter artfränder. Nu har man upptäckt (för vissa studerade arter) att det finns ett blint område just ovanför det skarpa näbbfältet, över pannan ungefär, rakt åt det håll fågeln är på väg. Det är därför de inte upptäcker kraftledningen framför sig, utan kraschar rakt in i den.

Här kan inga luftburna ledningar accepteras. Liknande mycket känsliga områden för fågel krockar finns för Natura 2000-område ”SE0520142 Svartedalen” och speciellt vid Stendammsområdet.

Här måste hänsyn även tas bl.a. till Miljöbalkens regler i 2 kap.

2§ Hänsynsregler

7§ Rimlighetsavvägning

9§ Slutavvägning

Verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka Natura 2000 områdets arter negativt måste redovisas och bedömas, även om verksamheten görs utanför Natura 2000 områden.

Lerum

Den av Svenska kraftnät föreslagna ledningssträckningen genom Lerums kommun passerar flera värdefulla och känsliga områden, vilket gör sträckningen oacceptabel. Generellt för beskrivna områden är att dessa har betydelse som utflyktsmål för friluftslivet och för naturstudier.

I de beskrivna områdena är dragning av kraftledningen helt oacceptabel framför allt i Skantemossen-Tösjön och Vitemosse.

Beskrivningarna omfattar även områden strax utanför den av Svenska kraftnät angivna korridoren. Orsaken är att områdena kan beröras indirekt genom ingrepp i korridoren eller direkt i samband med vägbyggen.

Ulvsås

Påtaglig höjd med blockrik brant. Ekskog med gamla och grova träd delvis nyckelbiotop. Ekologiskt särskilt känsligt område med rikt fågelliv, bland annat bivråk och kattuggla.

Övre delarna av Leråns dalgång

De övre delarna av Leråns dalgång ansluter till naturreservatet längre nedströms. Området karakteriseras av tilltalande, öppen landskapsbild med betesmarker och rikt fågelliv. Såväl liten som stor salamander förekommer.

Olstorp-Lottabacken

Värdefullt odlingslandskap med inslag av hävdflora, dammar med salamander, rikt fågelliv och tilltalande landskapsbild. I området finns alpkörvel på en av sina få växtplatser i Sverige. Även Kulturhistoriskt intressant.

Skantemossen-Tösjön

Området är ett av de värdefullaste naturområdena som berörs av den föreslagna ledningssträckningen. Barrblandskog med myr och sjö, större myrmark med mossar och vattendrag, rikt fågelliv. Myrmarken är ekologiskt särskilt känsligt område. Tyst område enligt länsstyrelsens kartläggning. Lättillgängligt, promenadvänligt, omväxlande natur, utsikter, vandringled/motionsled. Området runt Häcksjön och Tösjön är ett av Lerums mest frekventerade naturområden. Skantemossen med omgivningar har under årtionden varit föremål för ideella naturvårdsinsatser som uppdämning av vattennivån och uppsättning av holkar för fåglar och fladdermöss. God förekomst av groddjur. Bland mera anmärkningsvärda fågelarter kan nämnas trana, enkelbeckasin, mindre hackspett, storlom, kattuggla, pärluggla och häger. Bland växter kan nämnas kärrbräken och flera bläddror, bland annat blekbläddra. Tösjön har kalkats och varit föremål för fiskevårdsåtgärder.

Smalasiön och Långvattnet

Väglöst vildmarksområde med delvis gamla hålltallskogar, småsjöar, myrar, tjärnar och vattendrag med fall. Fågelrikt och delvis tyst område. I området finns järpe och alla skogsmesarna.

Bredaremossen

En opåverkad mosse med omgivande äldre skog, fågelrikt och ekologiskt särskilt känsligt område.

Lärjedalen med Lärjeåns ravinsystem

Öppet tilltalande landskap kring Lärjeåns raviner med mycket värdefullt fågelliv. Promenad- och cykelvänligt område lämpligt för ridning, fågelskådning, naturstudier. Meandrande å i ravinsystem med bete, lövskog och värdefull åfauna och ravinflora. En närmast unik förekomst av taggbräken, vilken annars finns närmast i Dalsland och annars Jämtland.

Hällingsbo-Rambergstranterna

Höga sydvända branter mot Lärjedalen med särskilt gynnsam klimatmiljö. Spännande inslag i landskapsbilden. Botaniskt och ornitologiskt värdefullt och lämpligt för naturstudier.

Bäcken från Stora Lövsjön och kvarndammarna

Öring förekommer i bäcken. Kulturlämningar utefter bäcken. Trolig förekomst av flodpärlmussla med tanke på uppvandring av havsöring.

Granås

Lövbevuxna gamla slätter- och betesmarker. Gamla träd och rikligt med död ved. Ekologiskt särskilt känsligt område. Tyst område. Skogen vid Granås är sammanhängande som följd av skonsam skogsskötsel. I området finns tjäderspel.

Vite mosse

Ett av Lerums värdefullaste naturområden, riksintresse för naturvård. Rest av utmarkshed påverkad av äldre skogsbrand med myrmarker, hållmarker, fukthedar med klockgentiana och alkonblåvinge. Tyst område med vildmarkskänsla och goda förutsättningar för naturstudier. Ekologiskt särskilt känsligt område. Mycket värdefullt fågelliv med nattskärre, orre, tjäder, storlom, gök mm. Orrspel i området. Rackelhane är fotograferad i området. Trana och enkelbeckasin häckar. Tretåig hackspett och trädlärka har häckat ibland.

Göksjön

I området kring Göksjön förekommer tjäder.

Kompensationsåtgärder

Om den föreslagna ledningssträckningen ändå skulle komma att utföras, skulle detta innebära avsevärda skador och intrång på bland annat natur och friluftsliv. Det rimliga är då att Svenska kraftnät bekostar kompensationsåtgärder. Dessa åtgärder bör inte övervägas och bestämmas enbart av Svenska kraftnät. Erfarenheterna från utförandet av förbindelsen Stenkullen-Lindome är i detta avseende avskräckande, eftersom Svenska kraftnäts attityd uppfattades som helt avvisande ifråga om föreslagna åtgärder.

Frågan om kompensationsåtgärder bör vara en självklar del i den fortsatta hanteringen av projektet. Konkreta förslag kan då diskuteras.

Stenungsund

Stenungsunds naturskyddsförening har vid det första samrådet redan poängterat att det är mycket olämpligt att förlägga en 400 kV luftledning genom de östra delarna av skogsområdet

Svartedalen och då i synnerhet över Västergård och Stendammen i Lilla Edets kommun. Naturvärdena i detta senare område har diskuterats i en rapport från 1997: "Svartedalen - Översiktlig inventering av naturvärden i kronoparken Torskog, Lilla Edets kommun", Länsstyrelsen i Älvsborgs län, meddelande 1997:7.

Här framhålls speciellt de ornitologiska värdena som bedöms som stora över hela området, mycket beroende på de utbredda myrmarkerna som erbjuder häckningsplatser och jaktmarker för många olika arter samt spelplatser för orre. Gott om orre finns både väster och öster om den nord-sydliga vägen på den västra sidan av Stendammen. Att så fortfarande är fallet nästan 20 år efter inventeringen framgår vid de orrekursioner som Stenungsunds naturskyddsförening arrangerat till området under de senaste åren. 4 - 5 tuppar brukar då spela.

Rapporten sammanfattar resultaten från inventeringen: "Utredningen har visat att det berörda området innehåller naturvärden på två nivåer, dels en mer storskalig nivå med koppling till fågellivet, och dels en mer detaljerad nivå med koppling till särskilt intressanta skogsbestånd. Områdets direkta närhet till det befintliga naturreservatet i väster ger det dessutom ett strategiskt läge av särskilt intresse." Rapportförfattarna rekommenderar att naturreservaten utökas österut till vägen på västra sidan av Stendammen.

Stenungsunds naturskyddsförening anser sålunda att det är helt oacceptabelt att göra ett så stort ingrepp i detta område.

Yrkande

Sammanfattningsvis yrkar Naturskyddsföreningarna i Ale, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Stenungsund och Trollhättan samt Naturskyddsföreningens länsförbund i Bohuslän och Norra Älvsborgs i första hand att Svenska kraftnät ifrågasätter behovet av den nya förbindelsen Skogssäter-Stenkullen, i andra hand tar fram ett alternativ med markförlagd kabel, och i tredje hand utreder dragning av den nya ledningen längs befintliga ledningar istället för att göra omfattande intrång i oexploaterad mark som på betydande sträckor har höga natur- kultur- och rekreationsvärden och dessutom en tilltalande landskapsbild.

Vi önskar få möjlighet att återkomma med synpunkter allteftersom arbetet fortsätter.

Med vänliga hälsningar

Naturskyddsföreningen i Bohuslän

Boel Lanne, ordförande

Naturskyddsföreningen i Norra Älvsborg

Ingvar Andersson, ordförande

Naturskyddsföreningen i Ale

Martin Börjesson, ordförande

Naturskyddsföreningen i Kungälv

Stig Johannesson, ordförande

Lerums Naturskyddsförening

Olov Holmstrand, ordförande

Stenungsunds Naturskyddsförening

Marie Stenseke, ordförande

Trollhättans Naturskyddsförening

Eva Östberg, ordförande